

ŠTILFRÍD

Toto dobrodružné vyprávění, jež bylo rovněž dlouho oblíbeno jako lidové čtení, je sestaveno poměrně samostatně podle vzoru několika pověstí německých. Jasně je také vidět, jak cizí látka byla do Čech lokalisována a věcně počeštěna. Vidíme z něho, že středověké obecnostvo nepovažovalo za vadu častější opakování téhož motivu, na př. utkání Štilfrídovo s dvanácti protivníky je po každé líčeno stejně obšírně, často i týmiž větami. Zajímavá je tu také aplikace symboliky barev. Pozornosti zasluhují i rýmy, jež zavdaly příčinu k domněnce, že povídka je prozaickým prepisem starší básně; lze však myslit také na rýmovanou prózu.

V české zemi jeden pán a knieže bieše, ten sobě jméno Štilfríd jmějieše. A bieše myslí vysoké, nebo čte se o něm, že což jest umyslíl, to i srdcem dokazoval. Ten jmějieše paní překrásnú, dceru krále lamperdského, a jejie jméno Theodora bieše. S nížto jmějieše syna, jemužto kázal říekati Bruncvík.

- 5 A když Štilfríd jednu chvíli je se raditi s svú ženú řka: „Paní milá, věz, že naši starší dávali nám tu radu, abychom kdež mohúc dobývali svému jazyku cti a jména dobrého. A jáť jsem to umyslíl, že miením jeti a zase nepřijedu, bych jměl za to hrdlo dáti, leč svéj zemi a sobě většie cti dobudu. Neb ten kotel, kterýž na svém ščítě nesu, velmi mi jest nemíl. Protož jsem sobě umyslíl: neboť orla přinesu na svém
- 10 ščítě, neboť i kotel ztratím.“

- I stalo se, že poručiv zemi a sbožie svým věrným i jede u mále, a tak svým příkaza, aby jeho nikdiež kniežetem nenazývali. A tak jel jest po rozličných zemiech na královské a na kniežecie dvory; nikdiež se jemu žádný nemohl vrovhati udatenstvím, sedáním, kláním i s ostrým honěním. A zvěděv to do sebe, i jede do cizích
- 15 zemí daleko. I přijede k králi nápuľskému, jemužto říekáchu Astronomus, i přikázal se k jeho dvoru. A král ochotně a míle kázal jej připsati k svému dvoru. Tehdy Štilfríd je se králi s pilností velikú slúžiti. Vida to král, milováše jeho velmi a v najpílnější svú radu bráše.

- V jednu pak chvíli král mezopotamský aneboli engličský, jménem Filozofus,
- 20 svadi se s králem Astronomem, i poče jemu zemi hubiti a páľiti i lidí jímati. Vida to Štilfríd, poče s králem mluviti řka: „Žadný králi, vida veliké bezprávie svých chudých lidí, i nechceš se brániti. A protož neslušelo by žádnému dobrému u tebe býti.“ Uslyšav to král vece: „Rytieři milý, s svým rodem královským a ščítím jsem jemu roveň, ale bohatstvím nemohu jemu roveň býti. A protož musím snad jemu svéj
- 25 země něco postúpiti.“ Vece Štilfríd: „Králi, já tobě to pravím: Lépe by bylo tobě i s námi umřieti nežli hubeně a nesměle žívu býti. A chceš-li mne poslúchati, chcít radu dáti, že mi budeš děkovati.“ Král vece: „Tvěj rady chci poslúchati,

než bojím se s ním bojovati.“ Štilfríd vece: „Kaž svolati pány a rytierstvo, což jich pod svú rukú jmáš, a vytáhni proti němu na pole.“

30 I stalo se tak. A když vytažechu na pole, tu se vojska obapolně uzřechu. I přivolav král Štilfrída a vece jemu: „Nuže, Štilfríde, radiž nám, což jest najlepšieho, nebo již sám vidíš, že král engličský jmá třikrát více lidu nežli my.“ Vece Štilfríd: „Poněvadž se nethčeš s ním bítí, chciť jinú radu dáti. Kaž listy psáti v tato slova: Ty, králi englický, Filozofe, kazíš mé lidi bezprávně. Věziž, žeť se tvému bez-
35 práví miením brániti bohdá. A jsi-li dobrý, povolíž mi rovného a já tobě. Vybeř z svého vojska dva tisíce koní, což najčišších jmáš, osedlaných, a zavěž každému na sedlo tisíc hřiven zlata, a já chci tolikěž z svého vojska vybrati s tolikěž zlatem. A když to učiníš, vybeř opět rytieřuov dvanácte nebo kniežat, kteréž ty najstateč-
40 nější jmáš, a jáť chci jednoho z svého vojska vybrati a tomu se káži s těmi dvanáctmi tvými bítí, po jednom vybieraje. A jestli tvých dvanácte mého jednoho přetepú, tehdy ty koně a ten základ pobeř, a jáť se chci se vším královstvím poddati v službu. A pakli pán buoh a milý svatý Václav mému pomuož, aby mi se v též právo poddal.“ Uslyšev to král, poče se rozpakovati řka: „Milý Štilfríde, v velikú bych se věc podvolil, neboť jest to nesnadná věc, aby jeden dvanácte pobil, aniž já jeho v svéj vojšce
45 jmieti mohu.“ Vece Štilfríd: „Ját jsem ten, králi, jenž těch dvanácte podstúpiti chci, vezma na pomoc pána boha všemohúcieho a milého svatého Václava. A protož, milý králi, vezma srce mužské, měj plnú nádeři v pána boha, žeť ráčí spomoci proti tomu velikému bezpráví.“

I poslechl jeho král v tom a poslal listy králi engličskému. Uslyšev to král
50 engličský, poče se tomu diviti a smieti. I pošle po svú radu a list jim ukáže. I vece jemu rada jeho: „Králi Filozofe, neslušelo by tobě žívu býti, kdyby toto rovné poddanie chtěl zavrci. Nebo kdyby jel od východu slunce až na západ, nepotká tebe tak rovné, jako tě nynie potkává. Však vieš, že jmáš lidí dosti statečných u sebe. A protož vybera sobě dvanácte, nechť se před se koná, osvědče králóm a kniežatóm
55 ten list ukážiž.“ I odepsal engličský nápuľskému, že: „Což žádáš, to jmieti budeš.“ A tak rok sobě položichu za dvě neděle. A v tom času obešle krále a kniežata okolní, aby mezi nimi zápis učinili.

A když se sjelo králuov a kniežat mnoho, učinichu mezi nimi zápis. A připravivše obojí koně s sbožím, i učinie jim okršlek na jednéj krásnéj lúce a ošraňkují, aby jim
60 lidé nepřekáželi. A když ten den přicházieše, jenž se jměli bítí, tehdy král engličský po svém vojšce vyběře dvanácte kniežat a rytieřuov statečných. I zavola jednoho a řka: „Symforiane z Levščiku, vseda na svůj kuoň, jediž na onu lúku. A jestliže protiv Štilfrídovi obdržiš, tisíc hřiven dám.“ Tehdy Symforian křepce na svůj kuoň vskoči i přiběže na tu lúku, i poče na Štilfrída volati, smie-li se s ním ostrým
65 potkati.

I vida Štilfríd, že již čas přichází, kázal sobě dvanácte dřev pripraviti, a na každém praporec jinéj barvy bieše. A když se v svůj stroj pripraví, kázal sobě plavý kuoň přivesti a vseda naň vece: „Bože všemohúci a milý svatý Václave, račiž mi dnešní den pomocen býti! Nebo toho pro žádnú chlúbu ani pro penieze nevedu,

70 ale ke cti svému jazyku českému.“ I vece: „Podajte mi praporce bielého, neb ta barva znamená veselost a radosť každého dobrého.“

A dosáhna dřevo s praporcem, na kterémž bieše s jedné strany zlatý kříž, s druhé strany jméno svatého Václava, i jel vesele na tu lúku protiv Symforianovi. A když ta dobrá dva druhy proti sobě hnašta, prudce k sobě koně pustišta. Štilfríd
75 dal Symforianovi silnú ránu, že daleko s koně letěl na stránu. Štilfríd skočil s koně, poče jeho mečem bítí. Symforian nevida zisku poče se jemu dávatí. Knížata Štilfrída za ruku ujemše, vesele jej z šraňku vyvedu.

Englický král poče na jiného volati: „Ipolite, rakúský vývodo, ty veliká svobodo, pokus své síly! Dokudž jsem já živ, budeš v méj přiezni.“ Ipolit na kuoň
80 vseda běžieše na Štilfrída, křičieše řka: „Štilfríde, toť povídám, žeť já tvěj síly dnes ohlédám.“ Štilfríd vece: „Podajte mi praporce zeleného, neb ta barva jest nádeje každého dobrého.“ Kříž také zlatý a znamená překrásné bieše na něm. S dobrú nádejí v šraňku se bráše, a pod ním kuoň jeho bujně plésáše. Ipolita daleko za kuoň svrže, skoče s koně meč vytrže, poče jeho postřiehati a veliké rány jemu dávatí.
85 Ipolit nemoha obrany jmiati, poče jemu na milost jíti. Štilfríd od něho slib přijje, a tak vesele z šraňkuov vyje.

Engličky opěť voláše: „Kde jsi, Rudolte, viero naše? Rozpomeň se na své udatenstvie, ať Štilfríd o tvěj síle zvie! Jediž!“ Rudolt tam skuoro přijede. Štilfríd se za se ohlédna vece: „Podajte mi praporce červeného, neb ta barva zapaluje srdce
90 muže udatného.“ A tak hněvivě proti Rudoltovi hnaše, tu jej dřevem mužsky protasi.

I zamúti se tiem engličky král a vece: „Kde jsi, Tripartite, vývodo řečský? Neroď se rozpakovati! Ostojíš-li protiv Štilfrídovi, chcít přívov na moři dáti.“ Tripartit jeda na lúku mluvieše: „Kde jsi, Štilfríde?“ Tak jemu pravieše: „Nez
95 zpomožť kříž ani znamenie, budúť o nás praviti noviny.“ I vece Štilfríd: „Podajte mi praporce žlutého, tať barva jest stálost každého šlechetného.“ Tripartit naň hněvivě křičieše a na svém koni bujně se točieše. Štilfríd jeho skoku brzo ukroti, svrže jej za kuoň daleko, až ščit i s helmem letěl nadeň vysoko. A dřeve než země doletě, až z něho duše vyletě.

Englický král poče smutně volati: „Theobalde, chcít jednu zemi dáti. Učíň
100 s Štilfrídem statečné hnánie, ať poděkují panny i panie.“ Theobaldus, margrabie muřínský, vesele na lúku běžieše řka: „Ohlédni se, Štilfríde, za se! Nebť již jinak býti nemuože.“ Vece Štilfríd: „Podajte mi praporce modrého, ta barva znamená ustavičnost muže šlechetného.“ A tak podvrha Štilfríd dřevo, proti němu
105 poteče. Theobaldus boje se před ním z šraňkuov uteče. Štilfríd po něm poběžje řka: „Stój, nebějaj, dobrý družel!“ Theobaldus před se běžieše a Štilfríd za ním k vojsku chvátáše, i spudi jemu hlavu.

Englický poče volati: „Tristrame z Vopečen, chcít sto koní dáti, nalož všecku sílu svú! Jestliže protiv Štilfrídovi ostojíš, věčně mým přiatelem býti musíš! Tri
110 stram běže v zahradu, chtě s Štilfrídem jmiati svádu. Poče na Štilfrída volati řka: „Musíť tebe zaplakati tvá máti. Chcít tvého skoku ukrátiti, nebudeť se třeba s námi

chlubiti.“ Vece Štilfríd: „Buoh vie, co mi se má státi! Svatý Václave, rač mi pomáhati!“ I vece: „Podajte mi praporce blankytného, tať barva znamená chytrost muže každého.“ A chtívě proti Tristramovi hnáše, sraziv jej s koně mečem jej protýkáše, a vesele na kuoň skočiv...

Opět englický král a již s žalostí voláše: „Pitopase z Mez'úhradie, však se mnozí o tvú čest vadie. Chciť město Englii dáti, ač budeš moci proti Štilfrídrovi zuostati.“ Pitopas v šraňcích křičieše: „Štilfríde, skryl-lis se mně čili se bojíš? Nezbuđeš mne svú chytrostí, budeš na mně jmieti črta dosti!“ Vece Štilfríd: „Pitopase, mnoho mne hanieš, a tiem mne nic neuhroziš!“ Hnedky na svú kuoň vskočí křepce i vece: „Podajte mi praporce brunátného, tať barva znamená hněvivost muže udatného.“ A v tej hněvivosti do šraňkuov pudieše. Pitopas protiv němu prudce bězieše řka: „Štilfríde, braň se, jižť jest čas! Budeš jmieti se mnú zlý kvas.“ Štilfríd se k němu přiboči, da jemu ránu, že za kuoň na tři kopie skočí. Dobyv meče sílně jej práše, že ruce i nohy jemu obrubáše, potom mečem jej protasi a na svú kuoň prudce se vtasi.

Englický omdleváše, avšak ješče ze mdloby voláše: „Adriane, pane africký, tys k méj službě hotov vždycky. Neroď se oddalovati a s Štilfrídem v šraňky hnáti.“ Uzřevše Štilfríd vece: „Podajte mi praporce fíolného, tať barva znamená udatnost muže všelikého.“ A v tom v šraňky bězieše a velikú prudkostí Adriana promršči. Opět englický voláše: „Bryndo, margrabie z Thas, proti němu se vytas, a udatně se proti němu oboř a Štilfrídrov kuoň zdeř.“ Brynda do šraňkuov potaže, korúhev proti němu roztaže řka: „Štilfríde, nemuož to jinak býti, musíš zabit ode mne býti.“ Vece Štilfríd: „Podajte mi praporce plavého, tať barva znamená pevnost u víře muže dobrého.“ Pevně se proti němu vyda, kuoň i jeho na smrt vyda.

Opět král engličský jsa již zamúcen voláše: „Benedikte, kníže tyrské, učiníš sobě rytieřsky, daj Štilfrídrovi pevnú ránu, a tak učiníš čest svému pánu.“ Benedikt vysoké myslí bieše, v červeném praporci tři panny jmějieše. Hněvivě na lúku jedieše a na Štilfrída křičieše: „Navrať se zase, Štilfríde, navrať se zase! Vidím, že musíš zuostati zde.“ Štilfríd vece: „Podajte mi praporce šerého, tať barva znamená pokoru každého tichého; ať Benedikt bez sváru nebude, túť hrdú myslí mne nezbude.“ Pokorně se na lúku bráše; Benediktus proti němu prudce hnáše, až od svéj rány Benediktus s koně upade, a od tej rány duše zbude.

Opět engličský král voláše v žalosti: „Nadršpáne, pane uherský veliký, ať poděkuje člověk všeliký! Kaž svoj kuoň osedlati a proti Štilfrídrovi hnáti!“ – „Králi, toť chci učiniti a chci se s ním mužsky býti.“ A když Nadršpán v šraňcích bieše, takto k Štilfrídrovi mluvieše: „Smieš-li se se mnú utkati, musíť tebe zlé ode mne potkati.“ Štilfríd vece: „Proč bych nesměl, toho sám neviem. Proto-li, že jsi Římanóm znám? Až tebe, Nadršpáne, budu prositi, tepruv mne rač živiti.“ I vece: „Podajte mi praporce šarlatného, tať barva znamená statečnost běhu rytieřského.“ Pod praporcem v šraňky statečně pudieše, že pod ním země hřmieše. A když se k Nadršpánovi přibra, škaredě kopím jeho život zedra. Prudce jej doluov s koně svali, skočiv s koně k němu se přirazí a skrze něj svoj meč prorazí.

Vida to angličský vece: „Ach, nestojte, nešťestí, v žalosti jsi mi dáno, ješto
155 mi se toho nikdy ve snách nezдалo!“ I vece angličský: „Žibřide ruozený, má největšie útěcho, jižt jest má věc zle pohřiechu! Nebude-liť tvé spomoci, jižt stanú mé královské moci. Protožt jsem tě naposledy zuostavil, aby mě žalosti zbavil; nebo nad tě u svého dvoru silnějšíeho nej mám. Obdržíš-li proti Štilfrídovi, puol tobě svého královstvie dám a k tomu svú dceru.“ Žibřid vece: „Chciť se na to sna-
160 žiti, bychť od Štilfrída jměl zabit býti.“ Žibřid knieže themarské bieše, velmi se přípravně jmějieše: ščit jeho a helm od zlata se stkvieše a v červeném poli na ščítu osmnáct ruoží zlatých jmějieše. A ty ruože to do sebe mějiechu, že když se zasmál, okolo něho pršiechu. V těch zemiech kraššíeho nebieše, a k tomu životem udatný hrdina bieše. Drahé oděnie na sobě jmějieše, to všecko perlami a drahým
165 kamením proděláváno bieše. A když na svóy hynšt vsedáše, jemužto Skropil říekáše, bujně se pod ním točieše a v svėj ruce zlatú korúhev držieše, pod nížto vesele do šraňkuov pudieše. Tu hněvivě na Štilfrída křičieše: „Štilfríde, kam jsi se poděl? Zdalis se skryl? Vyjdi ke mně spieše! Zdalis mne ostatnieho neviděl? Netřebať se jedenácti chlubití, já takových, jako jsi ty, chtěl bych čtyřmécitma
170 ubiti.“ Mnoho jej hanieše, ale Štilfríd se tomu smějieše a vece: „Proč bych se s tebú bítí nesměl, leč pro drahé oděnie na tobě? Protož, Žibřide, jestližeť mi pán buoh pomuož tebe dojítí, musíť z tebe ruože přseti. A nechť pomuož dcera krále angličského, jáť beru na pomoc svého boha a svatého Václava.“

A když na svóy kuoň vskočí, tu se pod ním kuoň zbočí. Postáv chvíli malú,
175 vzdav bohu čest i chválu a vece: „Podajte mi praporce axamitného, tať barva znamená čest a chválu jazyka mého českého.“ Ochotně a statečně v šraňky proti Žibřidovi hnáše, k tomu mnoho tisícuo v lidu přihlédáše. Tuť se prudce v hromadu srazišta, až obě dřevě o se zlámašta. Králé a kniežata divichu se tomu, ano to dřievie třeští jako od hromu. I vece Žibřid na tom poli: „Štilfríde, kterakt se líbí? Poně nenie po tvėj vuoli? Musíš lépe Ruozeného poznati; nic to neni, lépe tě chci znamenati.“ Vece Štilfríd: „Ažť se budu, Žibřide, modlití, tepruv se mnú budeš chlubití. Ale ta rána neškodnať mi jest, ješčet při mně jestiť čest. Než ty ohlédaj na svém ščítu znamenie, zdá mi se, že na něm čtyř ruoží nenie.“

Opět jim podachu dřevě oběma, a oni po druhé učinichu hnánie s sebú;
185 prudké rány sobě dašta, až opět obě dřevě zlámašta. Oba na koniech oseděchu, ale od Žibřida ščit a helm letiechu. A jakžkolvěk Žibřid na koni oseděl, však jeho Štilfríd velmi zabodl. I vece Štilfríd: „Kěž se chlubiš! A ty poně smutně na koni sedíš. Poně se ruože z ščítu rozsypaly? Ach, kdyby to viděla dcera krále angličského, jmělať by za zlé jmieti, žes se dal tak špatnému raniti.“ Žibřid vece: „Nechť bych na světě býti, bych se dal tak špatnému jieti.“ Vece Štilfríd: „Bohdá to jmáš shledati, žeť jsem tak dobrý i ve všem chcít se vrovhati, leč tvú ruoží ze mne neprší. Věziž, žeť se o tebe Štilfríd pokusi.“

Tehdy jim po třetí kopie podachu, tuť tepru protiv sobě hnachu. I da jemu Štilfríd velikú ránu, že Žibřid letě na stranu. Skočiv s koně hněvivě meče dobude,
195 k Žibřidovi přiskočí, poče jej velmi rúbati, až perly počechu vysoko skákati. Opra-

viv se Žibřid poče se jemu brániti, i počesta se prudce bíti. Od poledne až do nešporu se tepiechu. Krále a kniežata se tomu diviechu a k bitvě snažně přihlédáchu. Ach, škoda těch dvů jinochů! Nelze jima živu býti, tak vecechu. Engličský král Žibřida napomínal řka: „Pomni se, viero naše! Neboť má drahá dcera o tě pečuje. Protož přidaj života svého a ohlédaj život jeho!“ – „Králi, j máš to shledati, žeť musí přede mnú v šraňcích běhati.“ Vece Štilfríd: „Buoh vie, čemu se jest státi. Chceš-li mi pak milost dáti, budu-liť před tebu běhati? Ale jáť beru na pomoc boha svého, chcít ukrátiti skoku tvého.“

Tu se opět v hromadu srazichu a velmi prudce se tepiechu. I uda se Štilfrídovi ránu dáti, že Žibřid poče postúpati; křepce Žibřida na obě ruce rubáše; nemoha obrany jmieti před Štilfrídem běháše. Třikrát přes šraňky přeběže, Štilfríd jej postiže, statečně se k němu přirazí, tu jej poče převelmi rubati, že počechu s něho ruože skákati. Prudkými jej ranami rubáše, „Žibřide, již-li z tebe ruože pršie,“ tak říkáše. „Již-li mohu tobě roveň býti? Věziž, že již tobě smrti nelze zbýti.“ Všecko z něho oděnie obrubal bieše, až Žibřid všecek krvavý bieše. Žibřid vece: „Ach, nestojte! Toho mi se nikdy nepřiřhodilo, co mi se kdy s kým býti událo. A již tomu nelze jinak býti: Prosim, Štilfríde, rač mne živiti!“ Knížata k tomu přiskočichu a všickni Štilfrída prosichu řkúc: „Poněvadž se dáva tobě, přijmiž jej na milost sobě!“ Štilfríd vece: „Králové a knížata veliká i vy rozličná zběř všeliká, pro vaši prosbu to chci učiniti, a k vaší vuoli jeho chci živiti. Než pro hrdú řeč jeho neslušelo by živiti jeho. A protož, Žibřide, vstaň, již tě chci pustiti a milost svú s tebu učiniti.“

A když se tak to všecko dokona, Štilfríd klekl na svá kolena, poděkova pánu bohu všemohúciemu i také svatému Václavu. Tepruv kázal svú korúhev českú rozvinúti, na niež bieše kotel s jedné strany v ohnivém poli. Vidúce to kniežata a králové, tepru poznají, že jest Štilfríd knieže české. I vyvedú jej z šraňkuov u velikéj poctivosti. I vece král Astronomus: „Štilfríde, pane veliký, ohlašuji tvé jméno přede všemi kniežaty, že jsa pánem velikým a nedav se znáti podstúpils věci veliké s reky velikými dvanácti a všechnys přemohl. A tvú velikú nesnadností a prací mně jsi učinil mnoho dobrého svú statečností. Tohoť jsem napřed velmi vděčen, než totoť pravím: Bychť byl vědě, že jsi knieže české, bychť byl jměl všecko své královstvie ztratiti, nedalť bych se byl bíti. A poněvadž se již tak stalo, cožkoli požádáš, málo nebo mnoho, jmát býti tvá vuole naplněna, nebo jsi pro mne nevážil hrdla zbýti.“

I ujev jej za ruku radošcemi plakáše, i posadi ho na svéj stolicí, i přinesechu jemu rúcho drahé kniežecie. Kniežata a páni velicí dary a klínoty veliké nesúc jemu se oznamují a druzí se v službu poddávají. V tu chvíli král engličský pod svú korunú pojide před krále Astronoma a před Štilfrída; vzem korunú z své hlavy, poctivě před nimi klekl a všecko jim královstvie vzdáváše. I poradiv se král nápulský s Štilfrídem, vráti jemu královstvie pod takovým zápisem, aby proti němu nikdy nebýval a jeho se rady dokládal. A také, kdyby bylo třeba, aby třidcet tisícúov lidu vydal na pomoc a koní dva tisíce.

I vece Štilfríd: „Králi, pomni na to, žes mi volenie dal, abych prosil za dar. Nechciť sbožie, ale prosímť za čest mého jazyka českého a syna mého Bruncvíka
240 jediného. Prosím, aby mi dal erb krále engličského, to jest orla črveného v zlatém poli za ten kotel, kterýž na svém ščitu nesu.“ Vece jemu král nápulský: „Věru, Štilfríde, neřku orla, kteréhož jsem mocen dáti, ale svého královstvie polovici, toť mocně dávám, ráčíš-li. A tiem buď jíst, že zač prosíš, toť dávám.“ A hnedky kázal kotel setříti a orla črveného v zlatém poli namalovati na svéj korúhvi i na svých
245 všech praporcích.

Z toho jemu Štilfríd poděkova a na pospěch do svéj země poslal, v niežto již tři léta nebyl, obsielaje své pány a rytieřstvo, aby proti němu vyjeli. A páni hnedky pripravivše se jeli proti němu. A když přijedechu do nápulské země, král Astro-
250 nom po všech městech přikázal, aby jim plnú potřebu dávali. A když páni zvěděchu, že Štilfríd, knieže jejich, cti veliké dobyl, počechu radost velikú jmieti a jemu děkovati jako pánu svému milostivému.

A když se strojil, že chtěl do své země jeti, zamútil se tiem král nápulský a vece: „Štilfríde, pane milý, muožes-li svú mysl přemoci, zuostaň se mnú! Puol královstvie svého chciť postúpiti a po méj smrti dávám mocně všecko.“ Vece Štil-
255 fríd: „Děkujiť, milý králi, a prosím, nerač mi toho přieti, abych zemi svú opustil i syna svého. A protož již déle zuostati nemohu.“ Vida to král, že nechce zuostati, kázal své koně také sedlati a vzhuoru trúbiti a oněch dva tisíce koní přivěsti a se všiem zlatem Štilfrídovi dáti. A tak vsedavše i jeli do svéj země českéj a Astronomus král s ním.

Tu se stala radost veliká českéj zemi, nebo Štilfríd bieše dobyl velikéj cti. A tak po všech městech na všech branách kázal malovati orla v zlatém poli, a kázal zvoniti a zpievati Te Deum laudamus. Tu ovšem Pražané daleko protiv svému pánu vyjeli a vyšli, staří i mladí, dávajiece jemu milé vítanie i králi nápulskému. A také Pražané nápulského krále převelice ctili a velikými dary dařili.
265

Vida král velikú milost od nich a čest, poče jim velice děkovati, a vida Bruncvíka, syna jeho, an poctivý a slušný mládenec, i slíbi jemu svú dceru dáti řka: „Budiž tobě poručena má dcera drahá Neomenia a tobě dána! A račíž pán buoh vám dáti všecko dobré.“ A po nedlúhém času přinesli jsú ji do Čech poctivé za manželku Bruncvíkovi. A ta svadba veliká a duvor volaný bieše za dva měsiece.
270

Štilfríd v dobrém s tohoto světa sjide ostavivše svému synu sbožie a zemi, jížto velikú čest svým životem dobyl. Tu ovšem veliká žalost českéj zemi přijide a za dlúhý čas plakali jsú jeho jakožto otce svého. Budiž bohu chvála.

2 *myslí vysoké hrdé mysli* – 3 *lamperdský lombardský* – 5 *je se jal se* – 7 *zase zpět* – 9-10 *neboť... neboť* buď... anebo – 11 *sbožie majetek*; *u mále* v malém průvodu – 14 *sedání zápas*; *s ostrým honěním* s ostrou zbraní v zápase – 15 *nápulský neapolský*; *přikázal se k...* přihlásil se – 19 *engličský anglický* – 20 *svadí se* povadil se, znepřátelil se – 21 *žádný žádoucí*, milý – 26 *hubeně bídne*; *nesměle* bez odvahy – 36 *zavěž zavaž* – 41 *základ záruka, zástava* – 42 *pomuož* pomůž; *aby mi se v též právo poddal* aby ses v téže věci (stejně) podrobil mně – 51-52 *rovné poddání* téměř podrobení – 54 *osvědče* před svědky prohláse – 56 *rok lhůta*

59 *okršlek* ohrada; *ošraňkuji* ohradí – 62 *vse*da vsedna – 63 *obdržíš* zvítězíš – 65 *potkati* se utkati se – 67 *stroj* výstroj, odění – 74 *hmašta*... *pustišta* (duál) hnali se... pustili – 76 *zisk* úspěch; *dávati se* vzdávati se – 77 *ujemše* pojavše, uchopivše; *vyvedu* vyvedli – 78 *veliká svoboda* veliký odvážlivce – 81 *ohlédám* zkusím – 84 *svrže* svrhl; *postřiehati* sekati – 85 *prije* přijal – 86 *vyje* vyjel – 87 *viero naše* na nějž se spoléháme – 88 *skuoro* brzy – 90-91 *dřevem mužsky protasi* kopím mužně probodl – 92 *zamúti se* zarmoutil se – 93 *nerod se rozpakovati* nerozpakuj se; *ostojíš-li* obstojíš-li; *přívoz* přístav – 95 *praviti noviny* povídati pověsti – 102 *muřínský* mouřenínský – 104 *ustavičnost* pevnost, stálost; *podvrha* *dřevo* založiv, připraviv k boji *dřevce* – 105 *poteče* hnal útokem – 107 *spudí* srazil – 110 *v zahradu* v ohradu – 115 *protýkáše* probodál (nedokončená věta, chybí asi: k svému králi přijede *Ryš*) – 117 *ač* jestliže; *zuostati* obstátí – 118 *nezbudeš* nezbavíš se – 120 *neuhroziš* nezastrašíš – 122 *puďieše* hnal se, běžel – 124 *přiboči se* připojil se, přijel – 125 *obrubáše* osekál; *protasi* probodl – 126 *vtasi se* nasedl – 129 *fiolný* fialový – 130 *promrščí* probodl – 132 *zdeř* sedří; *potáže* vytáhl – 133 *roztaže* roztáhl, rozvinul – 135 *vyda se* vydal, vypravil se; *na smrt* *vyda* zabil – 142 *nezbude* nezbaví se – 143 *duše* *zbuďe* života pozbyl, zemřel – 144 *Nadršpán* vlast. jméno z obecného *nadršpán* z maď. *nadorispán* (palatin, comes palatinus, slov. nádvorní župan) – 147 *smieš-li* odvážíš-li se – 149 *živiti* na živu nechati, život šetřiti – 150 *běh* život

154 *nestojte* běda – 155 *ruožený* mající rúže ve znaku – 156 *stanú* přestanou – 157 *zuostavil* nechal – 161 *připravně* nádherně; *jmějieše se* vedl si, žil – 165 *proděláváno* prošíváno; *hynšt* hřebec – 168 *spieše* rychleji; *ostatní* poslední – 169 *čtyřmectma* dvacet čtyři – 171 *nesměl* neodvážil se – 172 *tebe dojíti* dostati se na tebe, tobě na kůži – 174 *zboči se* obrátil se bokem – 177-178 *v hromadu se srazišta* (duál) srazili se spolu – 178 *dřevě* (duál) *dřevce* – 180 *poně* snad – 185 *oseděchu* vydrželi, zůstali sedět – 187 *zabodl* bodl – 190 *jieti* (za)jmouti – 195 *opraviv se* nabyv znovu síly, zmuživ se – 196 *počesta* (duál) počali – 200 *ohlédaj* prohlédni si – 205 *postúpati* ustupovati; *křepce* silně, hbitě – 206 *přeběže* přeběhl – 207 *postíže* dostihl – 214 *zběř* dav – 216-217 *svú milost s tebú učiniti* vzíti tě na milost

226 *bycht* kdybych – 228 *nevážil jsi* neváhal jsi – 231 *klínoty* klenoty – 233 *vzem* vzav – 234 *vzdáváše* odevzdával – 235 *pod zápisem* na základě písemné smlouvy – 246 *na pospěch* spěšně, rychle – 249 *plnú potřebu* vše čeho potřebují (k výživě) – 262 *Te Deum laudamus* Bože, chválíme tebe – 264 *ctili* pocty prokazovali – 269 *duvor volaný* *bieše* slavnost (dvorní) byla svolána

KRONIKA TROJÁNSKÁ

Nejrozsáhlejší dílo staročeské beletrie, Kronika Trojanská, podává obecně známou látku v úpravě zcela středověké, jak ji podle prozaického vyličení z pozdního starověku vytvořil ve 12. století ve Francii Bénédict de Sainte-More a z něho do latiny převedl Ital Guido de Columna (1287). Vlastní trojská válka je tu rozšířena vyprávěním o plavbě Argonautů za zlatým roumem a o prvním zbožení Troje a doplněna vyličením osudů hlavních hrdinů po návratu z války.

Dílo nabylo veliké obliby svou rozmanitostí obsahovou, obšírným líčením bojů před Trojou i milostných episod, pojatých v duchu středověkého rytířství, dobře vytvořenými portréty, hlavně ženských hrdinek, Medey, Briseidy, popisy předmětů i míst.

Guido zachoval celkem věrně ráz starofrancouzského originálu, rozhojnil jen některé učené výklady, jako na př. o původu pohanství, což nepůsobí rušivě, protože jsou vždy vloženy na vhodné místo a zpestřují obsah. Vyprávění je plynulé, jistá mnohomluvnost, vlastní Guidonovi a patrná i v českém překladě, nebyla ve středověku nikterak na závadu.

O zájmu, kterému se Kronika Trojanská těšila u českých čtenářů, svědčí vedle hojnosti starých rukopisů i dva rané tisky z 15. století. Kniha dovedla si udržovat zájem čtenářstva až do 19. století; v době obrozené byla ještě třikrát vydána.